

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tadeja Pirc

Radikalna ekološka gibanja – teorija in praksa

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tadeja Pirc

Mentor: doc. dr. Žiga Vodovnik

Radikalna ekološka gibanja – teorija in praksa

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Radikalna ekološka gibanja – teorija in praksa

Diplomsko delo govori o radikalnih ekoloških gibanjih in teorijah. V delu je zarisano polje radikalne zelene veje in njena ločenost od »tradicionalnih teorij«. Filozofija globoke ekologije naglašuje biocentrizem nad antropocentrizmom, kar tvori jedro prepričanj radikalnih ekoloških aktivistov. Izbrana so tri novodobna gibanja: Earth First!, Animal Liberation Front in Earth Liberation Front. Predstavljena je organizacijska struktura omenjenih gibanj, načela ter smernice delovanja, zaradi katerih jih širša javnost in oblasti pogosto povezujejo s pojmom ekoterorizma. Primarni cilj ekoterorističnih aktivnosti je povzročanje ekonomske škode z namenom varovanja narave. Predstavljene bodo najodmevnejše oblike tehnik sabotaže oz. monkeywrenchinga, kot temu pravijo radikalni ekologi. Delo se dotakne tudi kritike tovrstne veje aktivizma in ponuja pogled na razvoj teh gibanj v prihodnosti. Delo obsega dve hipotezi; prva, ki je potrjena predpostavlja, da radikalna ekologija temelji na drugačni ontološki predpostavki, po kateri imajo vse oblike življenja v vesolju intrinzično vrednost, neodvisno od človekovih materialnih in duhovnih interesov. Radikalna ekologija temelji na ideji biocentrizma. Druga pa predvideva, da radikalne skupine svojo ontološko pozicijo realizirajo do te mere, da se v boju proti okolju škodljivim praksam poslužujejo nezakonitih in nemalokrat nasilnih taktik, ki jih lahko obravnavamo kot ekoteroristična gibanja, in je zavrnjena.

Ključne besede: globoka ekologija, biocentrizem, radikalna ekologija, ekoterorizem, direktna akcija.

Radical environmental movements – theory and practice

This diploma thesis deals with the radical ecological movements and theory. The work outlines the radical green branch and its separation from the »traditional theory«. The philosophy of deep ecology stresses biocentrism over anthropocentrism, which forms the core beliefs of radical ecology activists. There are three modern movements chosen to be dealt with called Earth First!, Animal Liberation Front and Earth Liberation Front. The thesis presents organizational structure, principles and operational guidelines of these movements which are often associated with the concept of eco-terrorism by the general public as well as by the authorities. The primary goal of eco-terrorist activities is causing economic harm in order to protect nature. The thesis will then present the most resounding forms of sabotage or monkeywrenching techniques, as referred to by radical environmentalists. It will further on also introduce some criticism against this kind of activism and offers the view of the future development of these trends. The thesis works out two hypotheses; the first one suggests that radical ecology is based on a different ontological assumption on which all forms of life in the space should have intrinsic value, independently of material and spiritual interests of humans. Radical ecology is based on the idea of biocentrism. This hypothesis has been confirmed. The second hypothesis, however, anticipates that radical groups realize their ontological position in the fight against the environmentally harmful practices to such an extent that resorts to often illegal and violent tactics, which can be considered as ecoterrorist movements and has been rejected.

Key words: deep ecology, biocentrism, radical ecology, eco-terrorism, direct action.

KAZALO

1 UVOD	5
1.1 Opredelitev ciljev preučevanja	6
1.2 Omejitve naloge	6
1.3 Hipotezi	7
1.4 Metode dela	8
1.5 Struktura naloge	8
2 ZGODOVINA IN FILOZOFIJA EKOLOGIJE.....	9
2.1 Radikalna ekologija / Revolucionarna ekologija	10
2.2 Globoka ekologija	14
2.3 Ekoterorizem	15
2.4 Anarho-primitivizem	17
3 EARTH FIRST!.....	18
4 IZBOR TARČ IN TAKTIKE	19
4.1 Direktna akcija	20
4.2 Ekotaža	21
4.2.1 »Tree spiking«.....	22
4.2.2 »Tree sitting«.....	22
4.3 »Monkeywrenching«.....	23
5 ANIMAL LIBERATION FRONT.....	26
6 EARTH LIBERATION FRONT	29
7 KRITIKA RADIKALNE EKOLOGIJE	30
8 ZAKLJUČEK	34
8.1 Verifikacija hipotez	36
9 LITERATURA	38

1 UVOD

Globalna ekološka kriza je kriza celotnega družbenega sistema. Globoka transformacija nas čaka v bližnji prihodnosti, ko se bomo spoprijemali z uničujočimi posledicami poseganja človeške populacije proti naravi, za katere je glavni krivec globalni korporativni kapitalizem. Družbene prakse, ki ogrožajo naravni razvoj življenja na Zemlji, je potrebno spremeniti. Etika 21. stoletja je zasnovana na spoštovanju narave in odgovornosti človeške vrste do vseh živih bitij in Zemlje kot celote.

Nove zelene teorije predstavljajo revolucionarni pogled na svet s prepričanjem, da narava ne obstaja z namenom, da bi služila človeku. Še več, ljudje smo del narave, le ena od mnogih vrst, ki so se razvile v procesu evolucije. Vsa živa bitja imajo torej enako pravico do razvoja. Ravnotežje med raznolikostjo življenja in porabo ljudi bo verjetno edina pomembna tema 21. stoletja.

Spremembe so nujne, da ozdravimo planet in presežemo razkol med človekom in naravo. Zahtevane spremembe so revolucionarne, systemske in daljnosežne v obsegu. Zahtevajo drugačno konceptualno paradigmo, nove vrednote in način življenja ter popolnoma drugačen niz družbenih institucij. Radikalne akcije lahko pomagajo usmeriti družbo v pravilno smer (Best in Nocella II 2006, 38).

Radikalna ekologija in njen produkt »ekoterorizem« je moderni fenomen, razvit v zadnjih desetletjih dvajsetega stoletja, ki nudi kritično izhodišče za proučevanje ekologije in družbe (Merchant 1992, 1–14). Nezdovoljni ekologi so prešli s političnega lobiranja na direktno akcijo v obliki razširjenega uničevanja lastnine, požiganja, kraje in druge oblike kriminala. Radikalne skupine so odločene, da bodo pustile svoj pečat pri zaščiti zemlje in rešile njena bitja iz rok plenilcev. V teh gibanjih se nadaljuje razprava o moralnosti in učinkovitosti nezakonitih akcij kot sredstev, ki služijo doseganju ciljev. Na našem planetu so ekologiji naklonjeni številni iskreni ljudje, ki se nikakor ne morejo strinjati s takimi idejami (Best in Nocella II 2006, 38).

Radikalna ekološka gibanja in teorije bodo glavno vodilo diplomskega dela. Tema se mi zdi vredna preučevanja iz naslednjih razlogov:

- omenjena gibanja v slovenski literaturi in diplomskih delih še niso bila predstavljena;
- kot takšna lahko s svojim delovanjem nudijo premislek širši družbi in prihodnjim generacijam;
- predstavlja prestop od reformistične, *mainstream* ekološke misli na »držno stran« revolucionarne radikalne ideologije;
- radikalna ekologija bo zagotovo eno najmočnejših gibanj in ena prioritetenih tem 21. stoletja.

1.1 Oprelitev ciljev preučevanja

Namen diplomskega dela je predstaviti izbrana radikalna ekološka gibanja in teorije iz katerih so se razvila. Primarno bi se osredotočila na tri sodobna gibanja: Animal Liberation Front, Earth First! in Earth Liberation Front.

Cilj dela je predstaviti tovrstno vejo sodobnega ekoterorizma in podati (ne)kritičen pogled na njihove akcije. Skozi diplomsko nalogo bom ugotavljala, katere zelene teorije so podlaga za radikalno ekologijo, iskala zgodnje zametke, ki so bili za vzrok za njihovo organiziranje, njihove metode dela, pogled širše družbe na tovrstni aktivizem ter mehanizme, s katerimi se bori proti njemu.

1.2 Omejitve naloge

V diplomskem delu se bom ukvarjala samo s tako imenovanimi »temno zelenimi teorijami« oz. zgolj z eno izmed teoretičnih struj – globoko ekologijo. »Svetlo zelene teorije« oz. plitvo ekologijo bom izpustila, saj njene prakse zagovarjajo le parcialne, površinske spremembe družbe, kar pa ni neposredno povezano z izbrano temo, torej revolucionarno ekologijo, katere cilj so celostne in globinske rešitve.

Ker je tema sama po sebi preširoka za eno samo raziskavo, sem se odločila posvetiti specifičnemu in ožjemu področju proučevanja. Tako ne bom posebne pozornosti namenjala socialni ekologiji in eko-feminizmu, ki poleg globoke ekologije tvorita trojček radikalnih zelenih teorij. Ker pa tudi ti dve teoriji igrata pomembno vlogo, se jima bom posvetila pri nadaljnjem pisanju obsežnejše magistrske naloge. Zanimiva se mi zdi prepoznana povezava

feminizma in gibanja za osvoboditev živali¹. Sovpadanje specifičnih artefaktov, ki jih najdemo v sferi obeh gibanj, in morebitne nove ideje, ki se bodo porodile tekom raziskovanja, bom ravno tako predstavila pri nadaljnjem pisanju magistrske naloge.

Pri pisanju diplomskega dela sem naletela na nemalo jezikovnih omejitev. Večina gradiva, ki je bilo na razpolago, prihaja iz zahodne anglo-ameriške literature. Prevajanje nekaterih strokovnih terminov mi je predstavljalo manjšo težavo, saj za nekatere fraze ne obstaja direktni slovenski prevod. Tako sem večino takšnih izrazov pustila v svoji »izvirni obliki« in zraven pripisala obrazložitev v slovenskem jeziku.

1.3 Hipotezi

Osrednja predpostavka filozofije globoke ekologije temelji na biosferičnemu egalitarizmu. Biocentrizem človeka odstrani iz filozofskega središča sveta in ga izenači z vsemi živimi in neživimi subjekti na Zemlji. Polje moralnega razširi še na drevesa, kamne, gore, reke itd., ki bi jim bilo potrebno dodati moralni status. S prvo hipotezo bom torej skušala pokazati, da radikalna ekologija temelji na drugačni ontološki predpostavki, po kateri imajo vse oblike življenja v vesolju intrinzično² vrednost, neodvisno od človekovih materialnih in duhovnih interesov. Radikalna ekologija temelji na ideji biocentrizma.

Filozofija biocentrizma zahteva enakost med vrstami, zagovarja pa tudi potrebo po človeškem rodu, ki bi sprejel bolj aktiven in kritičen pogled na svojo vlogo v celotni ekosferi. Z vzpostavitvijo moralne enakosti, omenjene v prvi hipotezi, postanejo radikalna dejanja – vključno z nasilnimi kaznivimi dejanji – upravičena v mislih nekaterih aktivistov. Od tu izpeljujem predpostavko oz. drugo hipotezo, da radikalne skupine svojo ontološko pozicijo realizirajo do te mere, da se v boju proti okolju škodljivim praksam poslužujejo nezakonitih in nemalokrat nasilnih taktik, ki jih lahko obravnavamo kot ekoteroristična gibanja.

---

¹ Taktike, kot so objektivizacija, zasmehovanje in nadzor nad reprodukcijo, so se in se še vedno uporabljajo za zatiranje tako žensk kot živali (Best in Nocella II 2004, 139).

² (Angl. Intrinsic Value) Ko ima neka stvar ali bit intrinzično vrednot, pomeni da ima vrednost sama po sebi, kar je v nasprotju z instrumentalno vrednostjo. Sinonim te besedne zveze je tudi inherentna vrednost.

1.4 Metode dela

Pri iskanju odgovorov na raziskovalna vprašanja in zastavljeni hipotezi bo uporabljena deskriptivna metoda dela. Z analizo primarnih, sekundarnih ter relevantnih spletnih virov (skupine, kot so EF!, ALF in ELF, vzdržujejo svoje internetne strani - bogate zakladnice podatkov) bom zbrane podatke interpretirala. Za analizo razvoja samih gibanj bom uporabila zgodovinsko razvojno metodo.

1.5 Struktura naloge

V prvem poglavju diplomskega dela bom predstavila zgodovino in filozofijo ekologije. Obrazložila bom zgodne zametke okoljevarstvenih idej v gibanjih tistega časa in poiskala podlago za razvoj znanstvene ekologije. Nadaljevala bom z izbranim konceptom globoke ekologije in idejo biocentrizma. Razložila bom bistveno razliko med radikalnimi ukrepi in revolucionarnimi akcijami ter njihovo razhajanje z *mainstream* pogledi. Opredelila bom pojma ekoterorizem in eno najbolj radikalnih ideologij – anarho-primitivizem.

Drugo poglavje bo posvečeno gibanju Earth First!; opisana bo organizacija in metode dela te skupine, ki v prvih bojnih vrstah ščiti Zemljo in njeno okolje, ter njihova načela, ki jim dajejo specifično identiteto.

Tretje poglavje opredeljuje potencialne tarče radikalnih ekologov in tehnike, ki se jih poslužujejo pri svojih metodah odpora. Podala bom najbolj odmevne (učinkovite) oblike sabotaže, ki se jih aktivisti poslužujejo z namenom varovanja okolja, in povzela temeljne značilnosti tovrstne oblike protestov.

Četrto poglavje bo vodilo skozi zgodovinski razvoj osvobodilnih gibanj za živali, kar je podlaga za sodobne ekološke boje in boje za pravice živali. Predstavljeno bo sodobno mednarodno gibanje Animal Liberation Front, njihove metode dela in načrtane smernice delovanja.

Peto poglavje bo namenjeno še zadnjemu izmed treh izbranih radikalnih gibanj: Earth Liberation Front. Popisana bo organizacijska struktura gibanja, smernice delovanja ter možnost medsebojnega sodelovanja z ostalimi ekološkimi gibanji.

Predzadnje, sedmo poglavje podaja splošne kritike radikalne ekologije in argumentirane odgovore predstavnika (in soustanovitelja) gibanja EF! Dava Foremana na tovrstne izjave. Zadnje poglavje bo sestavljeno iz zaključnih ugotovitev in verifikacije hipotez.

2 ZGODOVINA IN FILOZOFIJA EKOLOGIJE

Ekologija se je kot znanost pojavila v poznem 19. stoletju v Evropi in ZDA. Takrat se je vse več bolezni povezovalo z rastjo industrijske civilizacije. V Ameriki je prvi intelektualni napor, ki priznava del vrednosti naravnega sveta, napredoval s transcendentalisti. Zavračali so prevladujočo puritansko idejo, ki je dojemala naravo kot zlobno in odbijajočo. Zemlja je bila videna, kot da ima svoj duh, ljudje na njej pa predstavljajo samo eno sestavino raznolikosti. Še več, transcendentalna ideja je zagovarjala povezanost naravnega sistema in intrinzično vrednost čutečih in nečutečih oblik. Spodbujali so estetsko in duhovno spoštovanje narave, sprožili javno osveščanje o razširjeni vojni proti naravi in začeli z ameriško tradicijo ekološkega varstva in zakonodaje. Ta miselnost je bila neposredni predhodnik moderne ekološke filozofije in globoke ekologije – ideološkega okvirja za sodobni ekoterorizem. Organizirana skrb za naravno okolje se je začela z gibanjem za varstvo okolja v poznem letu 1800. Čeprav je bil ta pojem o ohranjanju naravnih virov radikalna ideja za tisti čas, je veliko elit izrazilo skrb o nastali škodi, ki jo je povzročila industrijska revolucija. Gibanja tistega časa so se opisovala kot »bratovščine višjesrednjega sloja«, sestavljali pa so jih možje, kot sta Theodore Roosevelt in Gifford Pinchot (Liddick 2009, 14). V 20. stoletju se je prihodnost ekoloških gibanj zdela svetla. Prvi Dan Zemlje, 22. aprila 1970³, je pripeljal na ceste 20 milijonov ljudi, največji izraz javne podpore v ameriški zgodovini (Best in Nocella II 2006, 15). Eksplozija ekoloških gibanj v 60-ih in 70-ih letih prejšnjega stoletja je naletela na velik odpor v 80-ih letih. Reaganova administracija je bila bolj naklonjena interesom industrije in lastniških pravic – trendu, ki se je nadaljeval skozi Bushevo administracijo. Zakonom, ki so sodili v korist poslov, se je težko upiralo tudi v letih Clintona-Gora, na prelomu stoletja pa so prišle nove skrbi, kot je islamski terorizem in vojna na Bližnjem vzhodu, ki so potisnile ekološka vprašanja na rep političnih agend (Liddick 2006, 15).

---

³ Dan Zemlje se po letu 1970 praznuje vsako leto, sodelujoče organizacije se med seboj povezujejo v Earth Day Network.

Best in Nocella II (2006, 10)⁴ sta zapisala, da je ekologija simptom bolezni. Je manifestacija dvojnega upanja, pri čemer človeška bitja vidimo sebe kot ločene od narave, naravo pa zgolj kot sredstvo za izkoriščanje in prizadevanje, da bi se uklonila naši volji. Ekološki način življenja v harmoniji z naravo je prvotnega pomena, ekologija sama pa je moderen razvoj. Ekologija je nujni korak k zdravljenju bolezni uničujoče in dominantne družbe, vendar nekatere oblike ekologije le zdravijo simptome bolezni, medtem ko si druge prizadevajo za odpravo njenih vzrokov (Best in Nocella II 2006, 10).

Znanost o ekologiji preučuje številne kompleksne interakcije med abiotskimi in biotskimi komponentami. Socialna ekologija⁵ naredi korak naprej in analizira različne politične in socialne institucije, ki jih ljudje uporabljajo v odnosu do narave in njenih virov. Tehnološka orodja, kot so sekire, puške in buldožerji, transformirajo drevesa, živali in kamne v »naravne vire«. Sistemi ekonomske produkcije, kot so lov, ribolov, agrikultura in industrijska proizvodnja, preobrazijo te vire v dobrine za domačo uporabo ali prodajo (Merchant 1992, 8–9).

2.1 Radikalna ekologija / Revolucionarna ekologija

Obstajajo ključne podobnosti med tem, kar imenujemo radikalna ekologija – ta vključuje tudi globinsko ekologijo, socialno ekologijo, ekofeminizem in (anarho)primitivizem – ter izrazom revolucionarna ekologija. Med drugim oba pristopa zavračata *mainstream* ekologijo, napadata ideologije in/ali ustanove, ki so povzročile ekološko krizo, sprejemata duhovne poglede (narava je sveta), zavračata binarno pozicijo, ki ločuje človeka od narave, in se v mnogih primerih poslužujeta taktik, kot sta npr. družbena nepokorščina ali monkeywrenching (Abbey v Best 2011). Somma (v Best in Nocella II 2006, 38) razlikuje med radikalnimi ukrepi in revolucionarnimi spremembami ter trdi, da so taktike kot je npr. direktna akcija in ekotaža lahko radikalne, ne morejo pa biti revolucionarne, saj same po sebi ne morejo prinesiti novega kakovostnega družbenega sistema. Takšno preoblikovanje zahteva novo družbeno gibanje in pozitivno vizijo nove družbe. Radikalne akcije lahko potisnejo družbo v pravo smer, vendar beseda radikalno najboljše opisuje vedenje in taktike. Za predane ekologe predstavlja revolucionarna ekologija prihodnost političnih bojev, kjer je *mainstream* ekologija pokazala

---

⁴ Best in Nocella II. 2006. *Igniting a Revolution*. United States of America: AK Press.

⁵ Socialno ekologijo je kot filozofijo v dvajsetih letih 20. stoletja razvil Elisee Reclus. V šestdesetih letih pa jo je oživil eko-anarhist Murray Bookchin, ki danes velja za glavnega predstavnika socialne ekologije (Žebovec 2009, 31).

neustrezen odziv na krizo v naravnem svetu. Požig tovornjaka, ki je last lesnega podjetja, da bi zaustavili sečnjo starega gozda, je radikalno dejanje; oblikovanje nove družbe, ki ceni stare gozdove in prizanaša njihovem uničenju že od začetka, pa je revolucionarno. Zahteva po spremembi je radikalna, strmoglavljenje in zamenjava obstoječe družbene paradigme in institucij pa predstavlja revolucijo (Best in Nocella II 2006, 38).

Radikalna ekologija je smer, ki je oddaljena od zgodnjih ekoloških skupin 19. stoletja. Te nove združbe so bile motivirane z globokim razočaranjem nad *mainstream* ekologijo, ki je bila podjetna, sporazumna in ključno za večino – ločena od kompleksnih družbeno-ekoloških vprašanj, ki zadevajo ženske, revne, delavce in ljudi z barvo (Best in Nocella II 2006, 16).

Medtem ko je obramba narave glavno vodilo vseh ekoloških radikalnih subkultur, pa je še bolj pomembno razumeti radikalno ekologijo kot skupek ekoloških političnih filozofij in ustreznih družbenih gibanj, ki menijo, da razumejo srž ekološke krize in ponujajo učinkovite rešitve za to⁶ (Discoverthenetworks.org. A Guide to the Political Left 2005).

Radikalna ekologija torej ni ena sama skupina, temveč kolektivno gibanje, zakoreninjeno s posameznimi taktikami in cilji. Organizacijsko multitematska, da lahko učinkovito nasprotuje kapitalizmu in drugim oblikam dominacije. Tu nimamo v mislih nekega super gibanja, temveč mrežo številnih zavezništov, ki lahko tvorijo več kolektivov z drugimi skupinami (Best 2011).

Radikalna ekologija predstavlja skrajni rob socialne ekologije. Družbene in ekološke sisteme poriva proti novim modelom produkcije, reprodukcije in zavesti, z namenom izboljšanja človekovega življenja in naravnega okolja. Ponuja teorije, ki razlagajo družbene vzroke za nastanek okoljskih problemov in alternativne rešitve.

Radikalna ekologija teži k spremembam in družbeni preobrazbi. Njene veje so pogosto nenavadne, tako kot tehnike in specifične akcije. Veliko ljudi bo nasprotovalo ciljem radikalne ekologije. Verjetno jih bo veliko odklonilo sodelovanje v njenih številnih akcijah. Radikalna ekologija ponuja kritično stališče in vpogled v prevladujoči družbeni trend;

---

⁶ V tem smislu radikalna ekologija ne vključuje samo skupin kot so EF! in ELF, pač pa tudi bioregionaliste, zelene anarhiste, globoke ekologe, ekopsihologe, ekofeministe, anti-globalizacijske protestnike, borce za pravice živali itd (Discoverthenetworks.org. A Guide to the Political Left 2005).

izostruje naše razumevanje predpostavk zahodne civilizacije in njenih vrednot. Pomaga nam poiskati odgovore, kakšna je naša vloga v družbi in vloga družbe v nas. Ključna lastnost radikalne ekologije je podpiranje nezakonitih metod z zastopanjem mnenja, da se nasilne taktike pogosto pokažejo kot učinkovite v boju proti silam zatiranja (Merchant 1992, 13–14). Kot je razvidno iz sporočil⁷ Earth First! (v Best in Nocella II 2006, 406–417) in drugih radikalnih skupin, je veliko aktivistov izrecno revolucionarno naravnanih v svoji retoriki, delovanju, viziji in političnih identitetah. Odpovedujejo se reformističnim pristopom, katerih cilj je zgolj upravljanje simptomov globalne ekološke krize, ne drznejo pa si raziskati njenih vzrokov.

Radikalna ekološka gibanja in gibanja za pravice živali so družbena gibanja brez organizacijske strukture in formalnega vodstva. Brezvodstvena odpornost je učinkovita pri delitvi gibanja v nadzemni sektor, ki se ukvarja s propagando; in podzemni del, ki se ukvarja s kriminalnimi dejanji. Nadzemni sektor je učinkovit, če obstaja upanje za možnost političnih sprememb (Liddick 2006, 70).

Člani osvobodilnega gibanja za živali in radikalnega ekološkega gibanja so motivirani s prepričanjem, da je njihovo početje nujno potrebno in pravično. Prepričani so, da bi brez radikalnih akcij, večina življenja na planetu prenehala obstajati. Za večino ljudi je ideja o škodi človeka, da bi osvobodili živali ali preprečili sečnjo lesa, nevestna in nečloveška. Povprečen človek se sprašuje, kako lahko aktivisti opravičujejo grožnje otrokom, da bi rešili morskega prašička. Kaj niso medicinske in zdravstvene potrebe ljudi bolj pomembne kot na primer trpljenje glodavca? Radikalni aktivisti so sprejeli enotno mnenje: »Kaj dobrega je črpanje naravnih virov, osebna lastnina in ustvarjanje dobička, če je sama Zemlja uničena« (Liddick 2006, 81).

Ljudi, ki storijo zločin z namenom osvoboditve živali ali ekološkega zdravja, ni lahko kategorizirati. Poskus, da se jih zavrne kot »čudake«, je preveč poenostavljen, nepošten in verjetno nevaren. Obstaja pa nekaj splošnih razpoznavnih karakteristik, ki so vezane na profil⁸ radikalnega ekologa.

---

⁷ Izjave za javnost, poročila o akcijah ipd. objavljajo spletne organizacijske strukture, kot sta NAELFPO in ALFSG (v Best in Nocella II 2006, 406–417).

⁸ Več karakteristik radikalnih ekologov so v svojih študijah popisali Harold Guither, Gary Perlstein and Kelly Stoner (v Liddick 2006, 81–97).

Prvič, pripravljenost nekaterih, da sabotirajo orodja »napredka«, ločuje radikalne ekologe od njihovih predhodnikov v ekološkem gibanju. Drugič, namen ekoloških radikalnih protestov in akcij je ohranjanje biotske raznovrstnosti⁹. Tretjič, večina ekobojevnikov deluje predvsem na lastno pest, brez usmerjanja s strani organizacijske hierarhije. Četrtrič, veliko radikalnih ekoloških aktivistov živi materialno skromno, a zato notranje izpolnjujoče življenje. To je njihova lastna izbira. Posedujejo vrsto talentov in večina jih ima vsaj visokošolsko izobrazbo. Zaveza in predanost, da naredijo konec neizprosному zlorabljanju Zemlje, je tisto, kar motivira ekobojevnike. Pogosto delajo na slabo plačanih delovnih položajih ali delajo le del leta, da prihranijo dovolj denarja za prihodnje akcije. Izberejo si način življenja, ki ima minimalen vpliv na okolje. Nekateri nimajo avtomobilov, veliko jih je vegetarijancev ali veganov in skoraj vsi se izogibajo poklicem, ki neposredno vplivajo na uničevanje okolja. Peti razpoznavni atribut radikalnih ekologov je, da običajno imajo – vendar minimalno upanje – da dejansko končajo svoje prakse, na podlagi katerih protestirajo (Scarce 2006, 6).

Storilci kaznivih dejanj so soočeni z dilemo psihološke dimenzije. Ti ljudje se imajo za dostojna in moralna bitja, ki bijejo boj za plemenite namene. Analiza objav teh gibanj razkriva, da pogosto uporabljajo tehnike »nevtralizacije«, da bi upravičili kriminalno obnašanje. Te tri tehnike so: »zanikanje žrtve«, »sklicevanje na višje cilje« in »obsojanje obsojenih« (H. H. A. Cooper v Liddick 2006, 91). S tehniko nevtralizacije je pozornost preusmerjena od napačnega početja aktivistov na resnične ali domnevne krivice, ki jih počnejo drugi. V »sklicevanju na višje cilje« se aktivisti primerjajo z borci za svobodo. Pri uporabi tehnike »zanikanje žrtve« pa aktivisti trdijo, da si žrtev to zasluži (Liddick 2006, 95). Velika večina ljudi, vključno z znatnim deležem tistih znotraj gibanj, ta dejanja ostro obsoja in aktiviste imenuje kot zločince, vlada ZDA pa jih je označila za ekoteroriste.

---

⁹ Biotska raznovrstnost bi se lahko imenovala bolj pravilno ekološka raznovrstnost, saj ko radikalni ekologi uporabljajo ta izraz se to ne nanaša le na rastline in živali, pač pa tudi na reke, gore, oceane - na žive in nežive vidike ekosistema (Scarce 2006, 5).

2.2 Globoka ekologija

Idealni tip videnja novega sveta, ki ga je poimenoval *Ecosophy T*, je leta 1970 razvil norveški filozof Arne Naess, Bill Devall pa je predlagal, da se to novo Naessovo teorijo imenuje globoka ekologija (Žebovec 2009, 28).

Globoka ekologija je metafora. Globina je nameščena v potok stvari. Pomeni pomikati se v globlje, hladnejše vode. Vključuje nas v kvaliteto odprtosti toku sprememb. Globoka ekologija je filozofija, ki naglašuje biocentrizem nad antropocentrizmom; človeška vrsta ne uživa posebnega statusa v naravnem svetu, temveč imajo vsi objekti narave enako vrednost. Z vzpostavitvijo te moralne enakosti postanejo nedovoljena dejanja - vključno s kriminalnimi dejanji - upravičena v očeh nekaterih radikalnih aktivistov. Globoka ekologija ni nova religija ali kult, je ekološki realizem (Devall 1985, 12). Tudi Naess (v Torkar 2006, 9) priznava, da ne moremo biocentrizma jemati dobresedno, temveč moramo nanj gledati kot na abstraktno idejo. Podporniki te teorije se borijo proti nepremišljenemu in nespametnemu vedenju ljudi in kličejo k novi ekološki paradigmi, ki bi nadomestila dominantno mehanicistično paradigmo preteklih 300 let. Ta novi nazor bi prinesel nova metafizična, epistemološka, verska, psihološka, sociopolitična in etična načela. Globoka ekologija ponuja novo znanost o naravi, novo duhovno paradigmo in novo ekološko etiko; podeljuje inherentno vrednost vsem živim bitjem, človeku, živalim, rastlinam in neživemu okolju. (Ne)živo bitje ali naravno okolje ima pravico do blagostanja že zato, ker biva oziroma obstaja samo po sebi in za sebe. *Politično* globoka ekologija zavrača birokratski model sprememb in želi veliko več kot le reforme v tehnokratskem sistemu izkoriščanja narave. *Filozofsko* pa napreduje v biocentričnem pogledu na svet s približevanjem ljudi naravi skozi različne radikalne oblike osebnosti, vrednot in etike (Best in Nocella II 2006, 37).

Dve temeljni vrednoti vodita prakso globoke ekologije. *Samouresničitev* razširja dojemanje okoljsko osveščene posameznika preko tradicionalno sprejetih vidikov. Praktični učinki samouresničevanja so široki. Naess (v Scarce 2006, 35) je rekel, da je samouresničitvena realizacija možna samo z ustvarjanjem »nedominantnih družb«, ki obravnavajo vse člane (človeške in nečloveške) enako. Druga primarna vrednota globoke ekologije je že omenjeni *ekocentrizem oz. biocentrizem*, etično stališče, da imajo vsa bitja v naravi neločljivo ali notranjo vrednost.

Naess je opisal sedem principov globoke ekologije: (1) metafizika medsebojne povezanosti, (2) etos biosferičnega egalitarizma, (3) vrednote različnosti in simbioze, (4) anti-razreden položaj, (5) nasprotovanje onesnaževanju in pretirani izrabi virov, (6) vrednota kompleksnosti in (7) poudarek na lokalni avtonomiji in decentralizaciji (Merchant 1992, 107).

Izvajanje načel globoke ekologije zahteva, da se človeška družba vrne v čas predindustrijske dobe, čas brez tehnologije in centralizirane birokratske oblasti. Radikalni ekologi napovedujejo ekološko apokalipso in planirajo pos-apokaliptično primitivno družbo, kjer so ljudje organizirani v majhne skupine in živijo v sožitju z naravo. Ljudje imajo dolžnost, da ohranjajo neokrnjenost narave, ne pa da si jo podjarmijo in jo še bolj izrabljajo. Najgloblja ekologija je tako feministična kot tudi egalitarna. Ponuja nam vizijo družbe, ki je zares svobodna. Spoznava, da je narava družbena konstrukcija, ki se spreminja skozi čas. Ljudje imajo moč, da oblikujejo naravo kot svoboden, avtonomen subjekt in ne kot dominanten objekt. Globoka ekologija je eno od najmočnejših postmodernih gibanj. Ta moč se odraža v temeljiti kritiki prevladujočega sveta, kot ga živi večji del Zahodnega ter industrializiranega sveta (Scarce 2006, 36).

2.3 Ekoterorizem

Ideološki okvir ekoterorizma obsega bogat nabor idej, ki so se rodile okoli leta 1960; socialni nemiri, ki izhajajo iz vietnamske vojne, borba za človekove pravice, študentska, gejevsko/lezbična, črnska in feministična gibanja, združena okoli filozofij kot je anarhizem, socializem, feminizem, postmodernizem in vzhodne religije. Te ideje in njihovi potomci so bili nasprotni pojmom kapitalizma, patriarhata in judovsko-krščanski tradiciji ter tako povsem naravno sprejete med zagovorniki okolja. Sam pojem je relativno nov, čeprav njegove korenine segajo v Veliko Britanijo, kaj hitro pa se je razširil tudi v ZDA. Radikalni ekologi so videli Zemljo kot posiljeno in izkoriščeno s strani človeštva, z vedno ponavljajočimi vzorci zatiranja; podobno kot so prevladujoče strukture moči ravnale z manjšinami, ženskami in drugimi marginaliziranimi družbenimi igralci (Liddick 2006, 19).

Sabotažne taktike radikalnih skupin so podobne taktikam gverilcev, s ključno razliko – delujejo z namenom obrambe Zemlje, ne ljudi. Na ta način posredujejo politično sporočilo nezadovoljstva in ustvarjajo nove politične ideologije (Best in Nocella II 2006, 356).

11. september 2011 je dramatično spremenil svet. Vojna proti terorizmu je postala napad na državljanske pravice in svobodo govora. Zaradi ogrožene nacionalne varnosti so postale človekove pravice drugotnega pomena. V tem turbulentnem času je narod klical k enotnosti. Vojna med zagovorniki pravic živali in ekološkimi aktivisti na eni strani ter državo in

izkoriščevalskimi podjetji na drugi strani, se je razvnela kot še nikoli prej (Best in Nocella II 2004, 9–10).

FBI je opredelil pojem ekoterorizma¹⁰ kot »uporabo nasilja kriminalne narave proti nedolžnim žrtvam ali posesti s strani okoljevarstveno usmerjene, subnacionalne skupine iz ekološko-političnih razlogov« (Best in Nocella II 2004, 374).

Ekoteroristična dejanja, pogosto simbolne narave, zagrešijo posamezniki, ki menijo, da je družbeno stanje doseglo skrajni rob in je zato potrebno ukrepanje zunaj običajnih pravnih kanalov (Pollution Issues 2011).

S finančnega vidika je ekoterorizem zelo učinkovita taktika, saj vsako leto prizadeje milijonsko denarno škodo in je zato vzet pod drobnogled organov pregona. Trenutna povzročena gospodarska škoda presega 100.000.000 dolarjev in je verjetno, da bo tudi v prihodnje rasla (Florida Animal Laws 2010, 1). Pojavlja pa se moralno vprašanje ali, je uporaba nasilja upravičena za dober namen. Radikalni aktivisti imajo povsem drugačno percepcijo nasilja. Pogosto se zatekajo h grožnjam, nadlegovanju, poškodovanju osebne lastnine itd, vendar čutijo, da so takšne akcije upravičene, celo zahtevane za boj proti resničnemu nasilju, kot je umor in zloraba nečloveških bitij ali ropanje okolja. Ta povračilni ukrep bi morda lahko kdo oklical za obliko samoobrambe – dejanje zaščite nedolžnega in nemočnega pred napadom. Novi ekobojevniki se branijo z argumentom, da je njihov edini zločin načelna obramba Zemlje in živali, ki jih zaslužuje sodobni globalni holokavst s škodljivimi posegi kapitalističnih družb, katerih edina skrb je dobiček ne glede na kakršne koli socialne ali ekološke posledice. Cilj je prizadejati materialno škodo in nikakor škoditi človeku.

Zdi se, da je kontekst nasilja odvisen od subjektivne interpretacije in drugih dejavnikov, tako da ne obstaja nobena posamezna, absolutna ali objektivna definicija. Dejstvo je, da bolj kot bodo radikalna gibanja uničevala lastnino, bolj jih bo javnost smatrala kot teroriste in ne kot borce za svobodo, organi pregona pa jim bodo nenehno za petami (Pollution Issues 2011).

---

¹⁰ Zgodovinske in politične definicije terorizma v Best in Nocella II. *Terrorists or Freedom Fighters? Reflections on the Liberation of Animals*. 2004. Unites States of America: Lantern Books.

2.4 Anarho-primitivizem

Verjetno najbolj radikalna teorija je anarho-primitivizem, zbirka ideologij, ki kritizirajo nastanek in razvoj civilizacije iz anarhistične perspektive.

Anarhistične ideje že dolgo služijo kot navdih radikalnim vejam ekoloških gibanj. Večina radikalnih ekologov vidi anarhistično identifikacijo hierarhije kot ključno za delovanje dominacije. Tudi anarhisti priznavajo, da jim radikalna ekološka spoznanja nudijo možnost, da dopolnijo svoje lastne kronike dominacije. John Zerzan (v Curran 2006, 39) je eden kontroverznejših predstavnikov sodobnega anarhizma. Znan je po svojem strastnem odporu do civilizacije in »simbolne kulture«. Ta odpor se nanaša na avtoritarno državo, ki je odtujila človeštvo v imenu civilizacije. Trdi, da ni dovolj, da se upremo moderni državi, pač pa tudi civilizaciji, ki jo vidi kot institucijo in fizični aparat udomačevanja, nadzora in dominacije. Ugotavlja, da izvor dominacije in hierarhije leži v delitvi dela in specializaciji nalog, ki jih je prinesel dvig kmetijstva, presežek proizvodnje in industrijska družba. Ta razvoj nam je omogočil, da smo postali vezani na tehnološke procese, in razselil egalitarne in nehierarhične družbe, ki so pred tem živele v harmoniji z naravo (Curran 2006, 42).

Filozofija anarho-primitivizma se želi vrniti na raven primitivnih družb, ki temeljijo na lovsko-nabiralskem načinu življenja. Zagovorniki tega stališča verjamejo v individualno svobodo v okviru skupnosti, kjer živijo ljudje v harmoniji z naravo in drug z drugim. V skladu z anarho-primitivizmom je potrebno za sožitje med ljudmi in njihovim okoljem obnoviti naravno ravnovesje planeta s sistematično deindustrializacijo sodobne civilizacije. Vrnitev v primitivno družbo bi privedla do revolucionarnih sprememb, ki bi odpravile sedanjo družbeno in ekonomsko razslojenost družbe in utrla pot za sobivanje vseh živih bitij v sožitju z naravo. V praksi bi to pomenilo vrnitev v kvazi predindustrijsko družbo in odpravo vseh oblik gospodarskih, socialnih in političnih struktur, ki jih poseduje sodobna civilizacija (Anarchist News Dot.Org 2011).

Globoka ekologija dopolnjuje primitivistično perspektivo z razumevanjem, da je dobro počutje vseh bitij povezano z zavestjo o intrinzični vrednosti nečloveškega sveta, neodvisno od njegove ekonomske uporabne vrednosti. Primitivisti tako spoštujejo globoko ekologijo zaradi spoznanja, da je prisotnost človeških posegov v naravo pretirana in prisilna (Curran 2006, 114).

3 EARTH FIRST!

Earth First! (v nadaljevanju EF!) je bila, ustanovljena leta 1979, kot izvirna ideja petih nezadovoljnih aktivistov z Davom Foremanom na čelu. Inspiracijo so dobili po noveli Edwarda Abbeya: *The Monkey Wrench Gang* iz leta 1975. Ime *Earth First!* je bilo izbrano, ker kratko in jedrnato povzema načelo, s katerim se vsi strinjamo: Pri vsakem odločanju je premislek o zdravju Zemlje na prvem mestu. EF! zagovarja strateško sabotažo oz. ekotažo. Njihovo glavno vodilo je: »Brez kompromisov pri varovanju Matere Zemlje«. Filozofija EF! sega daleč preko meja preproste neposredne/direktne akcije v varovanju narave (Foreman 1992, 25).

EF! ni organizirano gibanje v formalnem smislu. Raje se smatrajo za »izgubljeno ljudstvo Zemljinih bojevnikov«, namenjeno reševanju narave. Gre za vero v biocentrizem, ki postavlja življenje na Zemlji na prvo mesto. EF! je mednarodno gibanje, ki temelji na majhnih, regijsko osnovanih skupinah. Njihove metode dela vključujejo demonstracije, gverilsko delovanje, družbeno nepokorščino in monkeywrenching¹¹ (Earth First!). Veliko pripadnikov gibanja je po prepričanju anarhistov in vsi zanikajo odgovornost za kakršno koli škodovanje človeku (Merchant 1992, 174).

Letno srečanje skupine se odvija pod imenom Round River Rendezvous¹². Ta srečanja so še posebej pomembna za razvoj povezovalne aktivistične mreže oz. gradnje neformalnih omrežij in načrtovanje ukrepov na lokalni ravni. Odvijajo se številne delavnice, pogovori o akcijah, poslušanje glasbe ob tabornem ognju itd (EF! Journal).

Načela, ki opredeljujejo gibanje EF! in mu dajejo specifično identiteto:

- Zemlja je v vseh odločitvah na prvem mestu, celo pred človeško blaginjo, če je to potrebno. Naravna raznolikost mora biti ohranjena. Človek se mora prilagoditi planetu.
- Zavračanje miselnosti, da je človek merilo vsega. Življenje posameznika ni nič več vredno kot npr. življenje grizlija.
- Globoka ekologija in biocentrizem sta vodilni filozofiji. Ti filozofiji zastopata stališče, da vsa živa bitja posedujejo inherentno vrednost. Dominantna filozofija našega časa je antropocentrizem, ki človeka postavlja v center univerzuma, ločeno od narave.
- Ohranjanje biološke raznovrstnosti je prioriteta naloga.

---

¹¹ V prenesenem pomenu izraz lahko razumemo kot prekrivanje načrtov. Več v podglavju 4.3 *Monkeywrenching*, stran 22.

¹² Ime je vzeto iz mita Ojibwa o stalni reki življenja, ki teče v in iz sebe (Earth First! Journal).

- Problematika prenaseljenosti Zemlje ne pomeni, da smemo ignorirati ekonomske in socialne vzroke, kopičenje bogastva in prerazporejanje virov v rokah posameznikov.
- Vpogled v zgodovino človeštva nam pove, da smo v vzponu civilizacije izgubili veliko več, kot pa pridobili. Za vsak »materialni napredek« obstaja na ducate izgubljenih stvari, ki hranijo globoko vrednost.
- Zavračanje racionalnosti kot edinega načina razmišljanja. Racionalizem je učinkovito in uporabno orodje, ampak je samo to – orodje, eden od načinov analiziranja zavedanja.
- Priznanje, da moramo spremeniti svoj osebni način življenja, da bo bolj skladen z naravo. Izogibati se moramo presežkom. Vsi smo ujetniki ekonomskega sistema. Arne Naess opozarja, da nismo sposobni sprejeti prave »globoke ekologije«, je pa odgovornost vsakega posebej, da se nagiba v tej smeri.
- Zavedati se moramo, da smo živali. Človeška bitja so primati, sesalci, vretenčarji. EF! odklanja New Age miselnost, ki pravi, da moramo preseči živalsko naravo in poskrbeti za razvoj, da postanemo višja, moralna bitja (Foreman 1991, 26–35).

4 IZBOR TARČ IN TAKTIKE

V širšem smislu je tarča radikalnih ekologov vsak, ki je vključen v dejavnosti, ki škodijo »blaginji« okolja in živali. Sistematično so usmerjeni k vladnim in nevladnim subjektom, kot tudi k posameznikom. Veliko ljudi se izogiba nasilju nad ljudmi in uničevanju lastnine ne samo zaradi moralnega vzgiba, pač pa tudi zato, ker so nezakonite akcije videne kot tiste, ki spodkopavajo namen. Kot so nekatere akcije tako neškodljive, kot je osvoboditev miši ali ribice, pa se na drugem koncu spektra nahajajo: akti požiga, ki so prinesli milijone dolarjev škode, vžigalne naprave pod vozili znanstvenih raziskovalcev, grožnje otrokom, psihični napadi in celo umor (Liddick 2006, 74). Naraščajoči trend, še posebej v Veliki Britaniji, so napadi na posameznike – znanstveniki, uslužbenci podjetij in njihove družine so tarča nadlegovanj radikalnih gibanj.

Kljub široki paleti potencialnih tarč aktivisti uporabljajo dvotirni pristop pri postopku izbora in razlikujejo med primarnimi in sekundarnimi tarčami. *Primarno* izberejo tiste subjekte in posameznike, ki po njihovem mnenju direktno sodelujejo pri izkoriščanju živali in skrunitvi okolja. Kot take so najbolj pogoste tarče skupin, kot so EF!, ALF in ELF:

- podjetja in/ali posamezniki, ki se ukvarjajo z razvojem urbanih področij;
- podjetja in/ali posamezniki, ki sodelujejo pri sečnji gozdov;
- podjetja in/ali posamezniki, ki močno onesnažujejo okolje;
- podjetja in/ali posamezniki, ki sodelujejo pri proizvodnji, prodaji in distribuciji živalskih produktov;
- raziskovalni laboratoriji in njihovo osebje, ki delajo poskuse na živalih;
- podjetja in univerze, ki sodelujejo pri genskem inženiringu;
- turistična infrastruktura, posesti bogatašev;
- kmetije, lovska društva, veterinarske ambulante, ki se ukvarjajo s postopki vivisekcije živali.

Med primarne tarče spadajo tudi nekateri zvezni državni in lokalni vladni subjekti.¹³

Sekundarne tarče vključujejo telesa, ki so indirektno povezana z dejavnostmi, ki škodijo okolju in vrstam. »Krivda« sekundarnih tarč izhaja iz njihove povezave s primarnimi. Podjetja in posamezniki, ki so v poslovnih in finančnih odnosih z glavnimi »prestopniki«, postanejo privzeta tarča in so zato nadlegovani, ustrahovani in napadeni (Florida Animal Laws 2010, 6–8).

4.1 Direktna akcija

Direktna akcija (angl. Direct action, v nadaljevanju DA) je akcija, sprožena z namenom obrambe gozdov, rek ali specifičnih vrst živali in rastlin, kjer protestniki nimajo nobenega denarnega ali zemljiškoposestnega interesa, pač pa le skrb kot del svojega ekološkega jaza.

DA se nanaša na politični aktivizem z namenom, da se nemudoma ukrepa proti obstoječemu položaju. DA ni samo taktika, temveč tudi proces pri katerem aktivisti razvijajo decentralizirano in enakopravno politiko, ki temelji na celicah, skupnih afinitetah in modelih s soglasnim odločanjem. Znotraj teh demokratičnih oblik, se aktivisti poslužujejo družbene nepokorščine in/ali sabotaže, da olajšajo pot k družbenim spremembam, ki jih ni moč doseči skozi sprejete politične kanale (Best in Nocella II 2006, 16).

---

¹³ Zavod za gozdove, Urad za upravljanje z zemljišči, Ministrstvo za kmetijstvo itd. (Florida Animal Laws 2010, 6).

Koncept DA je bil v začetku 20. stoletja sprejet s strani delavskega gibanja. Delavski aktivisti so stavkali za več pravic, sabotirali podjetja, ki so izkoriščala delavce, in skušali ozavestiti splošno javnost skozi demonstracije in pohode. Organizacije, ki uporabljajo nenasilno obliko DA kot način izražanja, verjamejo, da so miroljubne demonstracije odličen način za predstavitev sebe kot racionalne skupine z veljavnimi skrbmi. Nenasilna oblika DA je tudi manj odtujena, zato opogumlja ljudi, da se pridružijo in sodelujejo pri njihovih aktivnostih. Sabotaža, gverilsko bojevanje, vandalizem pa so nezakonite oblike DA. Skupine, ki se poslužujejo bolj radikalnih oblik DA, so ponavadi anarhisti, ki zagovarjajo strmoglavljenje konvencionalnih družbenih prepričanj in vlade (wiseGEEK 2011).

DA je dosegla tako uspehe kot poraze pri doseganju svojih ciljev. Pozitivna stran tega je, da akcije vzbudijo pozornost javnosti. Negativna stran tega pa je, da demonstracije zaradi številčnosti kaj hitro lahko postanejo neusmerjene, nevodene in celo nasilne. Nasprotniki DA trdijo, da nezakonita DA ogroža pravno državo, in vidijo državljansko nepokorščino kot grožnjo politični ureditvi. S tem vidikom predpostavljajo, da je omenjeni sistem legitimen oz. ga ni moč izboljšati (wiseGEEK 2011).

4.2 Ekotaža

Izraz ekotaža¹⁴ (angl. Ecotage) se nanaša na uničujoče tehnološke ali birokratske operacije za obrambo prostora. Sam Lovejoy (v Devall 1988, 140) je zapisal, da je ekotaža direktna, namerna in etična akcija, ki brani živo naravo. To ni akcija, ki bi vključevala vandalizem ali naključne napade na stroje. Ekotaže ne smemo enačiti z besedo ekomor. Ekomor (angl. Ecocide) je izraz, ki je bil prvič uporabljen v času vietnamske vojne¹⁵ in pomeni premišljeno uničenje habitata. Ekotaža pa je nenasilna obramba narave pred uničujočim človekovim poseganjem vanjo, tako da se uniči tehnologijo, ki bi bila uporabljena v ekomoru. Ekotaža vznemirja in spravlja v stisko politiko in uradnike velikih korporacij, ker temelji na emotivnih odzivih na situacijo. Izvira iz posameznikov ali majhne, neznane skupine aktivistov, ki so nepredvidljivi v svojem obnašanju (wiseGEEK 2011).

---

¹⁴ Sklicujoč se na slovar je ekotaža kombinacija ekologije in sabotaže (Urban Dictionary 2011).

¹⁵ V času vietnamske vojne je ameriška vlada odobrila zračno posipanje zelenja na prostranih pobočjih gozdov z namenom, da bi preprečila možnost kritja Vietnamcem (Devall 1988, 140).

4.2.1 »Tree spiking«¹⁶

Je tip ekotaje, ki je namenjena temu, da drvarjem preprečuje sečnjo dreves. V ZDA je Tree spiking (v nadaljevanju TS) zvezni zločin že od leta 1988. Mnenja o njem so med ekološkimi aktivisti deljena. Nasprotniki TS ugovarjajo, da je takšno početje izredno nevarno, zagovorniki pa trdijo, da takšne akcije otežujejo sečnjo dreves, s čimer se ustvarja učinkovita metoda protestov. V drevo se zabije kos trdega materiala, kot je npr. železo ali keramika. Drevo se s tem ne poškoduje, saj drevo ta tujek prevzame kot svojega in ga preraste. Ko drvar namerava posekati drevo, obogateni del zapne ob rezilo žage in ga uniči. Tudi če je obogateno drevo uspešno posekano, še vedno lahko poškoduje rezila na žagi. Nekateri protestniki menijo, da se mora TS vršiti etično, kot se le da. Obogatena drevesa morajo biti tudi označena in lesna podjetja obveščena o dejanju. Ko je vse izvršeno na etičen način, je namen tega dokazati, da sečnja gozdov ni dobičkonosna. Veliki stroški popravil vodijo lesno industrijo v opustitev dela (Anonymous in Abbey 1993).

Bolj radikalni aktivisti pa se ne poslužujejo etičnega TS. Zagovarjajo načelo, da je okolje več vredno kot pa potencialna izguba človeškega življenja. S TS povezani incidenti segajo v leta 1800, čeprav tovrstna praksa ni bila popularizirana vse do leta 1980.

4.2.2 »Tree sitting«

Sedenje na drevesu ni nič drugega kot sedenje na drevesu. V ZDA se je ekološko gibanje posluževalo sedenja na drevesu kot oblike direktne akcije od leta 1980 dalje, predvsem v Oregonu in Kaliforniji. Nekaj znanih »sedačev« je uspelo zadržati svoj vzvišeni položaj več let. Natančen izvor Tree Sittinga ni znan, čeprav je bil v 1970-ih zelo učinkovit na Novi Zelandiji. Človeški stanovalec otežuje drvarju delo, zato veliko ekoloških gibanj uporablja takšno taktiko, da bi preprečili sečnjo. Gozdno podjetje je tako moralno obvezano prekiniti z delom, saj so ljudje lahko pri tem poškodovani ali celo ubiti. To da aktivistom čas, da vložijo sodne odredbe in osvestijo javnost. Tehnično gledano je to nezakonito dejanje, ker vključuje poseganje na tujo zemljo. Veliko gozdnih podjetij mora prisilno odstraniti aktiviste s pomočjo organov pregona in plezalcev. Učinkovitost takega početja je vprašljiva. Prav gotovo opozarja na okoljske učinke, ki so dragoceni. Veliko aktivistov se globoko naveže na drevesa in neuspešen Tree Sitting je za njih zelo čustven (Anonymous in Abbey 1993).

---

¹⁶ V slovenskem jeziku ne obstaja uraden sinonim za izraz Tree spiking, zato ga bom posplošeno prevedla kot »bogatenje dreves«.

4.3 »Monkeywrenching«

1975 je bila objavljena novela Edwarda Abbeyja z naslovom *The Monkey Wrench Gang* in s tem je monkeywrenching (v nadaljevanju MW) postal vpleten v ekološki aktivizem. Domnevno fikcijsko delo dokumentira dogodivščine skupine ljudi, ki je želela zaustaviti razvoj in širitev ameriškega Zahoda. Radikalna skupina tistega časa z imenom Eco-Raiders¹⁷ je avtorju služila kot model in navdih. Za večino ekoloških aktivistov je ta knjiga postala neke vrste Biblija, romanticiranje MW in priročnik praktičnih nasvetov in tehnik. Podobo francoza, ključa, vrženega v gibljive dele stroja z namenom, da bi ga onеспособili delovanja, so sprejeli ekoaktivisti kot simbolni opis uničevanja Zemlje¹⁸ (Scarce 2006, 240–242).

V Abbeyjevem pisanju je zaznati pozno antikapitalistično, apokaliptično, anarhistično in milenaristično doktrino, ki jo zagovarjajo sodobna radikalna ekološka gibanja. Sklicujoč se na Abbeyja (v Liddick 2006, 18), mora biti zvezna vlada nadomeščena z anarhijo, kjer bi civilna družba temeljila na Jeffersonovem idealu individualne svobode in družbene ureditve, oblikovane v decentralizirano, pravično porazdelitev moči in virov (Liddick 2006, 18).

MW, ekološka sabotaza, ekotaza, ekoobramba ali »nočno delo« so oblike sabotaze, ki se osredotoča na ustvarjanje ekonomske škode, s čimer začasno ali trajno zaustavi aktivnosti, za katere misli, da so nezaželene. MW pomeni namerno onеспособljenje artefaktov, ki se uporabljajo v okolju škodljivim praksam, kot je npr. onеспособljenje ribiške ali lovske opreme. MW mora biti strateški in premišljen, da lahko uspe. Njegovi cilji so blokiranje okolju škodljivih projektov, povečanje stroškov teh projektov in jih na ta način narediti ekonomsko nepriljubljene. Strateški MW je lahko učinkovito orodje, ki se bori proti sečnji gozdov, gradnji cest, gradnji smučišč, električnih vodov, nasipov, prekomerni pašnji, rudarstvu ter drugim oblikam uničevanja narave. Glavni poudarek je, da MW ni niti nasilen niti usmerjen na človeka in druga živa bitja. Do leta 1918 je bil termin »*throw a wrench in the works*« uporabljen le pri konceptu industrijske sabotaze. Aktivisti, ki so se borili za boljše delovne pogoje in plačilo, so neposredno vršili škodo nad stroji v podjetju, v upanju, da bi povzročili zaustavitev delovnega procesa. Medtem ko se je oprema popravljala, so se delavci borili za svoje pravice.

---

¹⁷ Eco-Raiders: Radikalna ekološka skupina, aktivna v zgodnjih 1970-ih v Tusconu (Liddick 2006, 18).

¹⁸ Monkey Wrench prevajam kot francoz ali ključ s premično čeljustjo (britanska angleščina). To frazo je prvič uporabil The Daily Express leta 1931, ko je bilo govora o predsedniku stranke-»He hurled a money wrench into the machinery of Liberalism«.

MW ni nedavna kaprica. Zgodovinsko gledano ima ta praksa dolgotrajno preteklost, ki je lahko povezana z uničenjem strojev s strani delavcev v času industrijske revolucije v Evropi, kolonialnimi upori v začetkih ustanovitve ZDA in njihovim deležem pri Bostonski čajanki¹⁹ v letu 1773 ter gibanju iz začetka 19. stoletja, znanem pod imenom »Podzemna železnica«²⁰, ko so državljani zavestno kršili zakon in pomagali črnskim sužnjem prebegniti v Zahodne države in Kanado (Affinity Project 2011).

To je izčrpen dokaz, da so MW taktike razširjene po vsem svetu in v številnih zgodovinskih in kulturnih kontekstih. Akcije MW lahko rangirajo od benignih pa vse do potencialno zelo nevarnih. Aktivist lahko trajno onesposobi stroje in opremo ali pa si prizadeva le povzročiti škodo, ki bi zahtevala popravila. V prvem primeru MW prinaša zaustavitev razvoja, v drugem pa kupuje čas za pogajanja in razprave o problematiki (Affinity Project 2011).

Mnenja o taktikah MW so deljena. Nekateri ekološki aktivisti ga zagovarjajo kot veljavno metodo protestiranja, medtem ko drugi menijo, da na koncu škodi ekološkemu gibanju samemu. Nekateri aktivisti si prizadevajo preprečiti škodo živim organizmom, spet drugi pa so manj preudarni, zato so ljudje ranjeni ali celo ubiti. Kot splošno pravilo se zdi etično opozoriti podjetja o izvršenih dejavnostih MW-ga, da kasneje ne pride do morebitnih poškodb operaterja. Okoljevarstveniki, kot je npr. Earth First!, uporabljajo MW kot sredstvo za zaustavitev ekološkega uničenja. Aktivisti za pravice živali, kot je ALF, pa uporabljajo to metodo kot sredstvo za pomoč ujetim bitjem, pa tudi za močno sporočilo podjetjem, vladnim, znanstvenim skupnostim ter tudi splošni javnosti (wiseGEEK 2011).

Dave Foreman je popisal glavna načela MW²¹. V prvem trdi, da *MW ni nasilen oziroma da predstavlja obliko nenasilnega odpora, ki je usmerjena proti uničevanju naravne raznolikosti in divjine*. MW tako nikoli ni uperjen proti človeku in ostalim oblikam življenja, prizadeva pa si doseči svoj cilj – onesposobiti orodja in stroje, ki škodijo naravi. Drugo načelo omenjenega avtorja je, da *MW ni organiziran*, kar pomeni, da gre pri MW za individualno akcijo. Zaradi omrežij, ki si prizadevajo izvabiti zunanjo infiltracijo, agente provokatorje in zatiranje, je komunikacija med MW-ji otežena in nevarna. Foreman meni, da je *MW individualen* in da je

---

¹⁹ Bojkot Bostončanov proti čajnemu davku. Leta 1773 so Bostončani na silo zasedli tri ladje angleške Vzhodnoindijske družbe in v morje zmetali ves čaj.

²⁰ Underground Railroad je gibanje, ki je pomagalo sužnjem pri pobegih na varna severna zatočišča ali čez mejo v Kanado. Med leti 1830–1860 naj bi v Ohio pomagali na svobodo 40.000 pobeglim sužnjem.

²¹ Foreman, Dave. 1991. *Confessions of an Eco-warrior*. New York: Crown publishers, Inc.

izveden s strani posameznikov oziroma majhne skupine ljudi, ki se med seboj poznajo že daljše obdobje. V takšnih skupinah so zaupanje in dobri odnosi, bistvenega pomena. Majhne skupine pomenijo prednost, saj se pri večjem številu vključenih oseb, poveča tudi nevarnost uhajanja informacij. Pod četrto načelo avtor zapiše, da je *MW ciljno usmerjen*, saj MW-ji izberejo tarče svojih napadov hkrati pa meni, da je brezciljni vandalizem neproduktiven in neetičen. MW je prav tako tudi *časovno naravnan* – zanj obstajajo primerni časi in prostori kar pomeni, da v času, ko sočasno poteka npr. nenasilna civilna pokorščina, MW ne sme izvajati svojih akcij. Prav tako MW ni primeren v obdobju občutljivih političnih pogajanj glede varovanja določenega področja. Aktivnosti MW-ga so globalne, zato je MW *razpršen*. Vladne agencije in roparji narave se zavedajo, da bo uničevanje naravne raznolikosti naletelo na odpor, vsesplošen MW pa bo pospešil umik celotne industrije iz divjih področij. *Narava MW-ga je raznolika*; nekateri delujejo splošno, drugi pa so bolj osredotočeni na določen projekt. Nekateri delujejo za varnimi zidovi svojih dvorišč, drugi pa so drznejši in načrtujejo ekotazo tistoče kilometrov proč. Četudi je *narava MW-ga resna in potencialno nevarna*, je MW lahko tudi *zabaven*, saj sta prisotna občutek pripadnosti in veliko razburjenja. MW je premišljen in etičen. Ker se dobro zaveda teže svojih dejanj, ustrezno pretehta vsak svoj nadaljnji korak. Glavni vodili MW akcij sta *čisto srce in bistra glava*, ki ju posedujejo (nenasilni) bojevniki, ki se preko svojih akcij, izpostavljajo zaporni kazni ter poškodbam. Ker so pri MW uporabljena najpreprostejša možna orodja in metode in ker je vedno izbrana najvarnejša taktika, lahko MW označimo za *preprost in nerevolucionaren*, saj ni njegov namen rušenje socialnega, ekonomskega ali političnega sistema (Foreman 1991, 109–117).

Obramba legitimnosti MW je odvisna od zagovornikovega pogleda na svet in moralnih načel. Tistim, ki predstavljata človek in gospodarstvo vodilno pozicijo ter vidijo svet kot skladišče zalog za človeka, ki ne vidijo resnične vrednosti narave, ni moč predstaviti nobenega konstruktivnega argumenta za ekoobrambo.

Med bolj znanimi taktikami so tudi *vpadi in infiltracija* v objekte, ko aktivisti osvobodijo živali, uničijo dokumentacijo ter s tem vsa leta znanstvenih študij. V večini vpadov v laboratorije so preiskovalci imeli na sumu, da so imeli napadalci notranjo pomoč. Radikalni aktivisti se zelo uspešno poslužujejo številnih *potegavščin*. Grožnja z bombo lahko zapre biološki laboratorij; sprazni akademske stavbe in zavre razvoj. Pogosto je prisotno *zalezovanje, nadlegovanje, grožnje* in *izsiljevanje* tistih, ki škodijo okolju in izkoriščajo živali. Leta 1999 je več kot 80 ljudi v ZDA in Kanadi prejelo pisemsko ovojnico, ki je

vsebovala britvico, prevlečeno s podganjim strupom. *Požig*²² je verjetno najbolj nevarna in ekstremna taktika aktivistov. Potencialnim skrajnežem je na voljo obilica tako tiskanega kot spletnega materiala. Ti nasveti iz priročnikov zajemajo veliko število metod, kot so navodila za izgradnjo netil, zažigalnih in drugih spojin ipd. (Florida Animal Laws 2010, 8).

DA, MW in ekotaža so namerne politične taktike, da bi se dosegel nek namen. Na njih lahko gledamo tudi kot na elemente globoke ekologije, če so osnovane na avtentični samoobrambi in so splošno nenasilne. Termin nenasilnost predstavlja težavo nekaterim podpornikom globoke ekologije, ker enačijo nenasilje s pasivnostjo ali neodporom (Devall 1991, 141). MW in ekotaža sta močni akciji, ki po besedah Dava Foremana zahtevata od udeleženca, da »stopi iz sistema« in prevzame odgovornost za branjenje neodvisnosti (Foreman 1991, 117).

5 ANIMAL LIBERATION FRONT

Gibanja za pravice živali se niso razvila v družbenem ali političnem vakuumu. Peter Singer (v Liddick 2006, 23) je dejal, da zahodnjaški odnos do živali temelji na starodavni judovsko-krščanski in grški tradiciji. Hebrejska stara zaveza in Biblija poudarjata dominacijo človeka nad živalmi, vključujoč njihovo namenskost hrani, oblačilom in delu. Biblija jasno piše o Bogu, ki je ustvaril človeka, zato človek uživa posebno mesto znotraj narave (Liddick 2006, 23).

Ni naključje, da so se sodobni ekološki boji in boji za pravice živali razvili hkrati z družbenimi gibanji za pravice žensk v 1960-ih. Pozivanje po prenosu pravic tudi na živali se lahko razume kot del širšega zgodovinskega trenda z značilnim povečanjem zavedanja in mobilizacije proti institucionalnemu zatiranju (Liddick 2006, 28). Najprej v Severni Ameriki in nato v Veliki Britaniji so se oblikovale družbe za pomoč živalim, ki so uvajale zakonodajo, gradile zavetišča in osveščale javnost. Hitri napredek znanosti in medicine je v 19. st. pospešil prakso izkoriščanja živali v raziskovalnih laboratorijih. Spremembe v moralni filozofiji in resnična zaskrbljenost zaradi trpljenja živali so sprožile eksplozijo novonastalih organizacij, ki so se borile za blaginjo in pravice živali. Zagovorništvo blaginje in pravic živali je postalo razširjeno gibanje po vsem svetu.

---

²² V gibanju za osvoboditev živali trenutno proučujejo učinkovitost takšne taktike, kot je požig, saj nešteto pajkov, miši in drugih manjših organizmov umre v plamenih (Liddick 2006, 81).

Napredna bitka za mir, pravice, demokracijo in ekologijo mora priznati veljavnost in potrebo po tovrstnih gibanjih iz dveh razlogov. Prvič, na moralni ravni je brutalnost izkoriščanja in pri tem je trpljenje živali tako veliko, da zahteva moralni in politični odgovor od vsakogar, ki zagovarja vrednote sočutja, pravičnosti in nenasilja. Drugič, na strateški ravni je osvobodilno gibanje za živali ključnega pomena za osvobodilna gibanja človeka in Zemlje. V številnih primerih dominacija človeka nad živalmi poudarja dominacijo človeka nad človekom in poganja ekološko krizo. Poleg tega je osvobodilno gibanje za živali eno najbolj dinamičnih in najhitreje rastočih družbenih gibanj (Best 2010).

Poreklo ALF-a lahko izsledimo v organizaciji Bands of Mercy, ki je bila osnovana 1824 in si prizadevala za zmanjševanje lova. Podobna angleška skupina Hunt Saboteurs Association²³ (HSA), ki je bila ustanovljena 1963, se je proti lovu borila tako, da je postavila cestne zapore, trobila z rogovi, motila pse z lažnimi vonjavami itd. Člani HSA so se naveličali neprestanih napadov lovcev in sodišča, in se tako odločili za bolj učinkovit način zaustavitve lova. Začeli so delovati podzemno. V letu 1972 je nekaj članov HSA oblikovalo novo organizacijo v Lutonu z oživitvijo imena Band of Mercy²⁴. Pod vodstvom Ronnija Leeja in Cliffa Goodmana je skupina prevzela bolj bojevito filozofijo in taktičen pristop. Kasneje sta bila oba vodilna člana aretirana, po prestani kazni pa je Lee postal še bolj zavzet borec za živali. 1976 je ustanovil Animal Liberation Front (v nadaljevanju ALF), ki je hitro postala mednarodna sila v več kot 20-ih državah sveta. ALF je odprla možnosti boja aktivistom, ki so bili razočarani nad pasivnim aktivizmom velikih skupin, ki so lobirale za strožjo zakonodajo o zaščiti živali. Predstavlja metodo neposrednega ukrepanja, ki poskuša preprečiti izkoriščanje živali. Živali imajo pravico do življenja, svobode, sreče – torej do vsega, kar je v nasprotju s statusom lastništva, ki je pogosto dobesedno vžgan v njihova telesa (Best in Nocella II 2004, 18–20).

ALF aktivisti zavračajo idejo, da bi imele živali podrejeno vlogo. Strogo nasprotujejo kupovanju in/ali izkoriščanju živali za hrano, uporabi proizvodov živalskega izvora v vsakdanjem življenju in hišnim ljubljencem. Živali imajo temeljne pravice, dolžnost človeka pa je, da jih zagotovi. Člani ALF-a delujejo posamezno ali pa v majhnih, anonimnih celicah, da zaščitijo svojo identiteto. Čeprav jih množični mediji omenjajo kot skupino, ALF ne beleži datotek s članstvom, niti ne prireja odprtih srečanj. Njihove metode dela vključujejo

---

²³ Dostopno na: <http://hsa.enviroweb.org/>.

²⁴ Dostopno na: <http://bandofmercy.org/about.htm>.

vandalizem, požiganje in reševalne operacije, usmerjene proti raziskovalnim laboratorijem, mesnim predelovalcem, trgovcem s krznom, farmam, cirkusom, živalskim vrtovom, restavracijam s hitro prehrano itd. V kolikor so se aktivisti pripravljani držati začrtanih smernic, se lahko štejejo za pripadnike ALF-a. Te smernice so:

- ubranitev živali pred zlorabo in mučenjem; jih namestiti v dobre domove ali kadar je to primerno – jih izpustiti v naravno okolje;
- prizadevanje ekonomske škode tistim, ki služijo na račun izkoriščanja živali;
- razkrivanje zlorab z opravljanjem nenasilnih DA;
- uporaba vseh nujnih varnostnih ukrepov, ki bi preprečili škodo živalim.

(Best in Nocella II 2004, 79).

ALF je danes pomembno mednarodno gibanje, prisotno v več kot 20-ih državah sveta. Direktna akcija so dobro organizirane. Med drugim se člani infiltrirajo v objekte tako, da spletejo prijateljstva ali pa se tam zaposlijo.

Obstajajo skupine z uradnim članstvom, ki se v svojem poslanstvu pridružujejo ALF. ALF Supporters Group ALFSG²⁵ zagovarja ALF aktivnosti in podpira zaprte aktiviste. North American Liberation Front Press Office NALFPO²⁶ pa deluje kot glas gibanja. Obe skupini se držita načela, da njihovi člani ne sodelujejo v direktnih akcijah in so tam samo zato, da izrazijo podporo posameznikom, ki to počno.

Obstajata dve pogosti kritiki ALF taktik, katere imenujemo »načelna« ali notranja ter »pragmatična« ali zunanja. Načelna kritika proučuje etično naravo uničevanja lastnine, medtem ko pragmatična proučuje zunanje posledice taktik sabotaže. Zagovorniki načelnega ugovora nekritično opredeljujejo uničevanje lastnine kot nasilje. Njihov argument dobi obliko klasičnega silogizma: (i) uničevanje lastnine je nasilno dejanje, (ii) nasilje je slaba stvar, (iii) zato je uničevanje lastnine slaba stvar (Best in Nocella II 2004, 27–28).

---

²⁵ Dostopno na: <http://www.alfsg.org.uk/>.

²⁶ Dostopno na: <http://www.animalliberationpressoffice.org/faq.htm>.

6 EARTH LIBERATION FRONT

Aktivist John Hanna je leta 1977 v Kaliforniji ustanovil gibanje z imenom Environmental Life Force. Spoznan je bil za ustanovnega očeta koncepta ELF filozofije, ki jo je sprejela tudi kasnejša Earth Liberation Front in se nadaljuje še danes. To je bila prva ekogverilska enota, ki je uporabljala DA (Liddick 2006, 45). Nekaj let kasneje je ELF kratica predstavljala neko drugo skupnost s podobno filozofijo ELF. Današnja ELF je nastala leta 1992 v Oregonu²⁷ in začela bitko za zaščito Zemlje z uporabo podobnih taktik kot prvotna ELF petnajst let pred tem.

»Dobrodošli v boju za osvoboditev vseh vrst. Mi smo goreč bes umirajočega planeta. Naveličani apatije, laži in izgovorov, vodeni s strastjo in jezo ter oboroženi z zdravilno gorečnostjo odpornišva«, je ELF nekoč navedla v svojem poročilu (Best in Nocella II 2006, 9). ELF je mednarodno podzemno gibanje, ki se poslužuje DA v obliki gospodarske sabotaže, s ciljem preprečevanja izkoriščanja in uničevanja naravnega okolja. ELF aktivisti za razliko od EF! v splošnem nimajo videnja posapokaliptičnega sveta, usmerjeni so le k preprečevanju ekološke apokalipse. Kot je bilo tudi prvotno zasnovano, ELF nima centralnega vodstva ali poveljevanja. Vsaka celica je avtonomna, posamezniki pa se ji lahko pridružijo ali jo zapustijo po svoji volji. Vsak se lahko okliče za člana ELF, noben pa ne more biti voditelj. Obstaja pa pomembna nadzemna organizacijska struktura: NAELFPO²⁸ s sedežem v Oregonu objavlja in distribuira literaturo ter poroča o ELF akcijah. NAELFPO je tako tudi objavil začrtane smernice delovanja ELF:

- povzročiti čim večjo ekonomsko škodo določenemu subjektu, ki profitira na račun uničevanja naravnega okolja in živi za sebičen pohlep in profit;
- osveščanje javnosti o grozodejstvih, storjenih nad okoljem in življenjem;
- posluževanje vseh potrebnih ukrepov za preprečevanje povzročitve škode vsem živim bitjem.

(Liddick 2006, 64–65).

Vsak, ki sledi začrtanim smernicam, se šteje za člana ELF-a. Usmerjen proti tistim, ki so neposredno odgovorni za uničevanje ekosistema, se je ELF seznam razširil na različne tematike, vključno s protivojnim gibanjem, urbanizacijo, izkoriščanjem dreves in gensko spremenjeno hrano. Politično se ELF aktivisti nagibajo k anarhizmu ali pa so sami anarhisti,

---

²⁷ Mesto velja za »prestolnico« ekoterorizma.

²⁸ North American Earth Liberation Front Press Office. Dostopno na: <http://www.elfpressoffice.org/>.

ki vidijo uničenje globalnega kapitalističnega sistema kot nujen predpogoj, da se reši življenje na Zemlji.

Wesley Jamison (v Liddick 2006, 71) je s stratifikacijsko piramido konceptualiziral strukturo gibanja za pravice živali. Jamison pravi, da »vplivni člani« sestavljajo 1 % gibanja; Peter Singers, Ingrid Newkirks in Steven Best, so uvedli napredna filozofska pojmovanja ter namenljajo veliko časa in sredstev tej problematiki. »Aktivni člani« s 4 ali 5 % so manj filozofsko podkovani, vendar pa čustveno predani gibanju; to so (ponavadi mlajši) podzemni aktivisti, ki delujejo v ilegalnih akcijah. »Pozorni člani« z 10 % pripadnosti imajo manj stabilna politična stališča, morda niti ne razlikujejo med »dobrim počutjem živali« in pravicami živali, ponavadi so to starejši in bolj pragmatični člani. Pozorni so na dogajanje, prispevajo denar in skrbijo za živali. »Splošni člani« so daleč največja skupina (85 %) in zapolnjujejo osnovo Jamisonove piramide; niso toliko posvečeni tematiki, neznane so jim osnovne filozofske teme, so pa motivirani, da se vključijo in prispevajo denar (Liddick 2006, 71).

Tako EF! kot ELF in ALF verjamejo, da so vse oblike življenja enakovredne, človeška vrsta pa predstavlja samo še eno od živali. V znatni meri pa predstavljajo gibanja za osvoboditev živali in ekološka gibanja različne subkulture. Sodelovanje med temi skupinami se ponavadi pojavi, ko se pravice živali križajo s skrbjo za ekosisteme in preživetje vrst. Aktivisti omenjenih skupin nemalokrat sodelujejo skupaj in si delijo skupno odgovornost za akcije; veliko članov je aktivnih v več gibanjih hkrati. Večina radikalnih ekologov je bolj zaskrbljena za ekosisteme in vrste kot pa za posamezne živali. Ravno zato nastajajo globoke ideološke razlike med enimi in drugimi. Radikalni ekologi zagovarjajo etike v povezavi z ekosistemom in vrstami, medtem ko so zagovorniki pravic živali bolj osredotočeni na dobro počutje posamezne živali. To bo sčasoma povzročilo napetosti med omenjenimi skupinami in zmanjševalo priložnosti za medsebojno sodelovanje (Taylor 1991).

7 KRITIKA RADIKALNE EKOLOGIJE

Obstaja veliko kritik radikalne ekologije. Nekatere seveda prihajajo iz vrst tistih, ki imajo korist na račun izkoriščanja narave in njenih vrst, tako kot tudi s strani drugih ekologov, zagovornikov socialne pravičnosti in političnih teoretikov.

Pogosta je kritika, da radikalna ekologija ni usklajena sama po sebi kot teorija in kot gibanje. Teoretiki so deljenih mnenj glede temeljnih etičnih, ekonomskih, socialnih in znanstvenih predpostavk. Nekateri globoki ekologi posvečajo pozornost redefiniciji sebe, drugi, redefiniciji znanosti in kozmologije in tretji, povezanosti globoke ekologije in duhovnosti. Globoki ekologi podpirajo pozicijo ekocentrične etike, socialni ekologi pa v splošnem sledijo homocentričnemu pristopu. Ekofeministi so pogosto kritični do globokih ekologov, očitajo jim neuspeh pri priznavanju biološko in družbeno pogojenih razlik (Merchant 1992, 237–240).

Martin Lewis in Luc Ferry (v Taylor 2005) trdita, da so radikalna gibanja atavistična, primitivistična in ludistična²⁹. Ne nudijo nobenega realističnega odgovora, kako živeti v sodobnem svetu, in so antidemokratična, saj ne spoštujejo odločitev, sprejetih skozi demokratične procese. Drugi trdijo, da so ta gibanja neproduktivna, da bi gradila trajnostne družbe, ker ne podpirajo in ne priznavajo znanosti, ki je bistven pogoj za ekološke javne politike (Discoverthenetworks.org 2005).

Obstaja splošna kritika, da zaradi ekoterorističnih dejavnosti posredno umre več tisoč ljudi, med njimi najbolj ranljivi člani naše družbe. To so ljudje z izčrpavajočimi boleznimi, odvisni od raziskav na živalih in inovacij biotehnologije. Hrana, pridelana s pomočjo biotehnologije in obogatena s posebnimi sestavinami, zagotovi otrokom tretjega sveta hranilne snovi, ki jih potrebujejo. Ko teroristična dejanja ali grožnje zavirajo raziskave, so prave žrtve bolni in revni, ki so odvisni od sposobnosti znanstvenikov, da opravljajo svoje delo. Nekateri v manj razvitem svetu so kritizirali prizadevanja za zaščito narave in biotske raznovrstnosti kot elitistična, trdosrčna in mizantropna za potrebe revnih. Ko so radikalni ekologi obrnili pozornost na globalizacijo, so se nekatere multinacionalne korporacije odzvale na te kritike, češ da odpor aktivistov do biotehnologije in proste trgovine odraža elitizem, ki škodi potrebam naraščajoče človeške populacije (Berlau 2007).

V nadaljevanju bom predstavila še nekaj argumentov, ki pričajo proti MW ter Foremanov odgovor nanje (Foreman 1991, 120–138).

Prvi argument pravi, da *je trenutna zmogljivost virov zanesljiva in ker biološka kriza ne obstaja, MW ni potreben*. Foreman pa po drugi strani ponuja dokaze, da je ravno prekomerno črpanje virov pripeljalo do ogrožene biološke raznolikosti, pri tem pa mu prikimavajo tudi

---

²⁹ Luddities: gibanje nastalo v 19. stoletju. Delavci v tovarni so protestirali proti novim tehnologijam in razbijali delovne stroje (Scarce 2006, 12).

številni znanstveniki. Drugi argument trdi, da je *uničevanje lastnine, nedopustno*. Zagovorniki ekološke sabotaže življenje postavljajo na višje mesto kot pa mrtvo privatno lastnino. Četudi večina ljudi spoštuje pojem privatne lastnine, večjo pomembnost pripisujejo biološki raznolikosti našega planeta. Foreman se ne strinja s tretjim argumentom, ki pravi, da je *kršenje zakona napačno* saj prepozna očitno razliko med moralnostjo in zakoni vlade. Kot primer navede kmete iz Lexingtona in Concorda iz l. 1775³⁰, solidarnostno gibanje na Poljskem³¹ ter delovanje Nelsona Mandele v Južni Afriki. Dober primer so tudi odporniška gibanja, ki so bila v času II. svetovne vojne uperjena proti nacistom. MW se očita *nedemokratičnost ter vsiljevanje ekstremističnih prepričanj*, kar Foreman zavrača, saj pravi, da je naš (op.a. ameriški) sistem daleč od demokratičnega režima, ker se je zadolžil pri prekomerno vplivnih in bogatih korporacijah, katere na politike vplivajo preko donacij za kampanije in podkupnine. Naslednji argument zaničuje MW ko pravi, da je *MW taktika ubogih zgub*. Foreman se zaveda, da je zmaga aktivistov začasne narave, da je »rešena« reka lahko kasneje onesnažena in »rešen« gozd požgan, vendar je akcija tista ki šteje, saj sta onesnažena reka in požgan gozd, nenadomestljiva škoda. Prav tako se MW očita *nepoštenost* vendar Foreman na tem mestu postavi retorično vprašanje, ko se vpraša ali so korporacije sploh kdaj ravnale pošteno? Korporacije delujejo v svojo korist in uveljavljajo pravila politične igre, kar je voda na njihov mlin. MW naj bi bil *ekoterorističen*, saj naj bi človeku grozil s smrtjo. S tem se Foreman ne strinja ko pravi, da so uničevalci planeta v resnici npr. lesna industrija, ki začne s sečnjo tisoč let starega gozda; preračunljivi politiki in inženirji, ki si želijo zajezi vsako prosto tekočo reko; japonske in islandske kitolovke, ki lovijo zadnje velike kite, mednarodnim uredbam navkljub ter velike naftne korporacije, ki varčujejo na varnostnih ukrepih ter s tem povzročijo ekološko katastrofo. Prave ekoteoriste Foreman vidi tudi v »verskih voditeljih«, ki obsojajo kontracepcijo ter državljane tretjega sveta, spodbujajo k še večji rodnosti. Naslednji argument pravi, da je *z zagovarjanjem MW eden vedno odgovoren za vse prekrške*, tudi za tiste, ko je nekdo očitno zašel izven začrtanih smernic. Vprašanje pa je, kdo je tisti, ki nosi odgovornost, ko gre nekaj narobe. Foreman verjame v individualno odgovornost in to prepričanje podkrepi s primerom, ko pravi da je zgodovina sama pokazala, da so ostudnim zločinom posameznikov navkljub, ravno države in avtoritete zagrešile hujše zločine. Eden izmed argumentov proti MW trdi, da bi moral, *v kolikor se poslužuješ MW, znati sprejeti kazen za civilno nepokorščino*. Zavedati se moramo, da se

---

³⁰ Vojna za neodvisnost med veliko Britanijo in Združenimi državami Amerike. Boji so potekali v Lexingtonu in Concordu, leta 1783 pa je Velika Britanija priznala novo in neodvisno državo.

³¹ Delavska stavka na Poljskem leta 1980. Beseda »solidarnost« je na začetku pomenila načelo stavke, kasneje pa je bila sprejeta kot naziv za zvezo sindikatov.

civilna nepokorščina in MW se razlikujeta. Medtem ko je namen prve reformiranje družbe in njenih delov s pomočjo nenasilnega kršenja zakona, naj bi bil MW namenjen preprečevanju uničenja. Eden izmed zadnjih argumentov pravi, da je *uničevanje strojev in opreme, nedopustno*. Kot primer, pri katerem potrebujemo zen pristop, lahko navedemo buldožer, ki uničuje biološko raznovrstnost. Buldožer sam je sestavljen iz kovine in železove rude, ki sta sad Zemlje. Potemtakem je bil tudi buldožer narejen iz Zemlje in zato ni namenjen temu, da bi jo uničeval. MW naj bi *uničeval delovna mesta*, saj velik del (npr. lesne) industrije, bolj zanima dobiček kot pa skrb za zaposlene. Delavce tako na delovnih mestih nadomestijo stroji, saj to korporacijam prinaša večje dobičke. Zadnji argument pravi, da je *MW neučinkovit*, vendar Foreman oporeka, da je neučinkovitost težko meriti. Dejstvo je, da vsak sabotiran projekt ni bil ustavljen in da porast MW industrijske družbe ni prisilila k odmiku z naravnih področij. Vseeno pa lahko najdemo primere, ko je ekotaža ustavila uničujoče projekte oziroma ko je pripomogla k zaustavitvi projektov. Dober primer so napadi ALF-a na raziskovalne laboratorije, ki so vodili k omejevanju takšnih projektov, hkrati pa povečali odpor družbe proti mučenju živali v znanstvene namene. Drugi primer pa je razširjena, globalna ekotaža, ki je pripomogla k nasprotovanju družbe glede sečne starih gozdov, ki se razraščajo po ZDA, v Kanadi in Avstraliji (Foreman 1991, 120-138).

Bolj premišljeni med njimi priznavajo, da nimajo vseh odgovorov in da je nekatere kritike potrebno upoštevati. Vendar pa kljub temu vztrajajo, da je glavni moralni imperativ zaustavitev redukcije Zemljinega razvoja, vrst in kulturne raznolikosti. Menijo, da je odpor z DA nujen, potreben in celo moralno obvezen v prizadevanju za ohranjanje življenja na Zemlji (Discoverthenetworks.org 2005).

8 ZAKLJUČEK

V svoji diplomski nalogi sem skušala predstaviti radikalna ekološka gibanja današnjega časa in teorije, iz katerih so se rodila.

Bron Taylor³² je definiral radikalno ekologijo kot »novo versko gibanje, ki vidi degradacijo okolja kot nov napad na sveto, na naravni svet«. Sam je mnenja, da bo ekologija postala ena izmed najmočnejših religij v Zahodnem svetu in »religija izbire za urbane ateiste«. Vse bolj se zdi, da dejstva ne igrajo pomembne vloge, saj gre pri načelu ekologije za prepričanje. Radikalni ekologi v svojih najglobljih prepričanjih temeljijo na veri, ne pa na znanosti.

Vedno bolj je jasno, da so gibanja z namenom osvoboditve človeka, živali in Zemlje neločljivo povezana. Nobeden ne more biti svoboden, dokler niso svobodni vsi. To ni nek nov pogled, pač pa izgubljena resnica in modrost. Pitagora je pred 2500 leti zapisal: »Dokler bodo ljudje klali živali, tako dolgo se bo človeška vrsta pobijala med seboj. Resnično, kdor seje semena ubijanja in bolečine, ne more žeti radosti in ljubezni« (Best 2010).

Zakon kapitalizma narekuje, da dokler bo trajno uničevanje naravnega sveta prinašalo dobiček, bosta industrija in vlada to dopuščali in tako popolnoma zanemarili posledice za prihodnje generacije. Nihče ne more napovedati potek bojev v prihodnosti; rečemo lahko le, da bodo različne vizije, filozofije in taktike zagovornikov okolja in živali še naprej tekmovali med seboj. Moč je v raznolikosti, tako lahko upamo, da lahko več pristopov soobstaja in pri tem pozitivno krepi drug drugega. Izziv radikalnih gibanj je v tem, da bodo učinkovita, kot se le da, brez odtujene podpore javnosti, brez oslabljenih vrednot svobode in sočutja brez zgubljenih moralnih načel.

Če je ekološka apokalipsa neizbežna, lahko nekateri motivirani radikalni ekologi poiščejo hitro pot k temu razodetju, kar je resnična grožnja ekoterorizma. Zelo možen je scenarij, da podzemni radikalci postanejo marginalizirani in ločeni od ostalih članov svojega gibanja. Če se tradicionalne metode izkažejo za neuspešne ali prepočasne pri uvajanju sprememb, potem razočarani aktivisti opustijo staro in oblikujejo novo gibanje, ki zagovarja bolj ekstremne metode. Postopna metodologija se začne najprej z zakonitimi protesti in lobiranjem, napreduje

---

³² Taylor, Bron. 1998. Religion, Violence and Radical Environmentalism: From Earth First! to the Unabomber to the Earth Liberation Front. V *Terrorism and Political Violence*, ur. Winter, 10 (4).

v državljansko nepokorščino in »diplomira« na uničevanju lastnine in napadih na ljudi. Proces postopne radikalizacije bo sprodciral več nasilnih aktivistov, vključno s tako imenovanimi »samotnimi volkovi«. Odporniško gibanje se lahko preslika v nasilna dejanja posameznikov, brez konkretnega političnega cilja. Paradoksalno – neuspešnost EF!, ALF, ELF in drugih podzemnih gibanj bo na obrobju pustila peščico posameznikov, ki lahko postanejo veliko bolj nevarni. Represija je tista, ki motivira podzemni odpor; in večja, kot je represija, večja je iznajdljivost odporniških gibanj (Liddick 2006, 113).

Obstoječe raziskave kažejo, da veliko ljudi celo znotraj gibanj ne vidi opravičila za radikalne direktne akcije in vidi proteste, gladovne stavke, demonstracije, bojkote in medijske kampanje kot bolj učinkovite na dolgi rok, kot pa posluževanje ekonomske sabotaže in nasilja. Če že znotraj samih gibanj vlada splošno pomanjkanje podpore³³, je kritika širše javnosti še veliko slabša. Kimberly D. Elsbach in Robert I. Sutton (v Liddick 2006, 112) sta preučevala metodo EF!, kako se sooča s slabo publiciteto, ki je rezultat nezakonitih dejanj, kot je npr. Tree spiking. V prvem koraku, ki se imenuje »institucionalna skladnost«, gibanje komunicira z javnostjo in se trudi prikazati akcije kot legitimne. V drugem koraku t.i. »navezanosti« – skuša skupina ločiti zakonite prakse od nezakonitih; slednje pa izvajajo podzemni aktivisti, ki so individualisti in niso formalno povezani z gibanjem. Tretji korak je »delanje vtisa«, kar opravičuje nezakonite akcije. V končni fazi pa se preusmeri pozornost na pozitivne izide nezakonitih akcij – v tem primeru konec izkoriščanja živali in ohranjanje okolja (Liddick 2006, 12).

Prepovedano dejanje še ne pomeni, da je to dejanje moralno sporno. Legalne poti niso nujno najboljše za doseganje vsebinskih sprememb. Zakoni so bili vedno kršeni s strani svobodomiselnih, radikalnih posameznikov, ki se zavedajo, da je nemogoče priti do naprednih sprememb v podkupljenem, diskriminatornem sistemu. Zgodovina je polna primerov družbenih gibanj, ki ne bi bila uspešna brez radikalne akcije. Vsako gibanje, ki si prizadeva za preoblikovanje sistema na globlji način, mora biti radikalno. Nanašajoč se na slovar, je »radikalec« oseba, ki daje prednost hitrim in globokim spremembam v zakonih in metodah vladanja. To pomeni, da so bili Thomas Jefferson, Mark Twain in Jezus vsi radikalc. Borili so se za neodvisnost Anglije, odpravo suženjstva in novo interpretacijo stare religije. Čeprav so danes globoko spoštovani, so bile te figure sporne v času svojega delovanja. Ena od

---

³³ Liddick je leta 2005 naredil raziskavo o podpori nezakonitih DA med pripadniki (predvsem mainstream) gibanj (Liddick 2006, 108-112).

skupnih izjav revolucionarnih ekoloških voditeljev je, da naši vnuki in pravnuki ne bodo spraševali, zakaj nismo bolj agresivno preganjali ekoloških aktivistov, temveč zakaj se jim nismo pridružili pri branjenju narave (Best in Nocella II 2006, 44).

8.1 Verifikacija hipotez

Prvo hipotezo, ki predpostavlja, da *radikalna ekologija temelji na drugačni ontološki predpostavki, po kateri imajo vse oblike življenja v vesolju intrinzično vrednost, neodvisno od človekovih materialnih in duhovnih interesov. Radikalna teorija temelji na miselnosti biocentrizma*, potrjujem. Biocentrizem je v svojih idejah velikokrat pretiran in izključujoč, a vendar sledi splošni predpostavki o enakosti vseh vrst. Kdo ali kaj nam daje pravico, da se imamo ljudje za večvredna bitja in si podjarmimo naravo; ali še huje, da pobijamo živali? Človeška miselnost je še vedno takšna, da razume naravo kot nekaj, kar je samo po sebi dano v izkoriščanje, pri tem pa nimamo nobene mere. Posledice zgrešenih odločitev naših prednikov, ki so zagovarjali antropocentričen pogled na svet, so jasno vidne, če le odpremo oči. Nekateri filozofi so mnenja, da je potrebno Splošno deklaracijo o človekovih pravicah dopolniti – če so podeljene človeku neke pravice, jih lahko prenesemo tudi na druga živa bitja, saj nam je vsem dano skupno življenje, ki pa ga ne moremo in ne smemo hierarhično rangirati. Otresti se moramo egoizma in sebičnosti ter sprejeti holističen pogled na naravo, ki ne iztreblja in ne zatira nobene življenjske forme. Spoznati moramo, da smo tudi ljudje živali. Enaki med enakimi.

Drugo hipotezo, ki pravi, da *radikalne skupine svojo ontološko pozicijo realizirajo do te mere, da se v boju proti okolju škodljivim praksam poslužujejo nezakonitih in nemalokrat nasilnih taktik, ki jih lahko obravnavamo kot ekoteroristična gibanja, pa zavračam*. Ob tem so se mi porajala vprašanja kot npr.: Ali je uničevanje lastnine nasilno dejanje? Je nasilje vedno napačno? Kdaj lahko nasilna dejanja upravičimo kot legitimna in nujno potrebna? Je lahko gibanje nasilno in ne teroristično? Kaj niso resnični teroristi posamezniki in podjetja, ki škodijo planetu, država pa jih brani? Vsak poskus prepoznavanja narave in živali kot nedolžnih žrtev nasilja in človeka kot terorista naleti na posmeh ali gluha ušesa. Skoraj vse definicije terorizma so iz obravnave izključile najbolj očitno nasilje med vsemi – nasilje, ki ga nad nečloveško vrsto izvaja človek. Specizem³⁴ je tako zakoreninjen v človeškem umu, da človekovega iztrebljanja narave niti ne zaznamo več kot napad (Best in Nocella II 2004, 367).

---

³⁴ Angl Speciesism. Pojem označuje razširjeno človeško diskriminacijo do drugih bioloških vrst, ki je analogna rasizmu, seksizmu ipd.

In vendar, če sledim prejšnji hipotezi, in je biotska raznovrstnost, ki nas obdaja, ravno tako subjekt življenja, potemtako je človeška vojna proti naravi terorizem. Niso taktike omenjenih gibanj tiste, ki si zaslužijo naglo obsodbo, temveč industrija, ki zlobno izkorišča naravo, pravni sistem, ki institucionalizira njihove interese in država, ki vodi vso to norost (Best in Nocella II 2004, 49).

Ne obstaja ena sama, splošno sprejeta definicija terorizma in verjetno tudi nikoli ne bo. EU do dandanes ni uspela oblikovati ustrezne definicije terorizma, ki bi bila sprejemljiva za vse države članice. Odvisno od tolmačenja se lahko nasilje nad sovražnikom dojema kot terorizem, ali kot proti-terorizem; kot agresivno dejanje, ali kot legitimna obramba. Politična relativnost koncepta je očitna v banalnem, a resničnem stavku: »*One man's terrorist is another man's freedom fighter*«.

9 LITERATURA

Affinity Project. 2011. *Monkey-Wrenching*. Dostopno prek: <http://affinityproject.org/practices/monkeywrenching.html> (11. april 2011).

Anarchist News Dot Org. 2011. *What's wrong with Anarcho-Primitivism?* Dostopno prek: <http://anarchistnews.org/?q=node/15021> (19. maj 2011).

Animal Liberation Front. Dostopno prek: <http://www.animalliberationfront.com> (2. april 2011).

Anonymous in Edward Abbey. 1993. *Ecodefense: A Field Guide to Monkeywrenching*. Dostopno prek: http://theanarchistlibrary.org/HTML/Various_Authors__Ecodefense__A_Field_Guide_to_Monkeywrenching.html (2. maj 2011).

Berlau, John. 2007. *Eco-terrorism: When Violence Becomes an Environmentalist Tactic*. Dostopno prek: http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3827/is_20070402/ai_n19012231/ (7. avgust 2011).

Best, Steven in Anthony J. Nocella II. 2004. *Terrorists or Freedom Fighters? Reflections on the Liberation of Animals*. United States of America: Lantern Books.

--- 2006. *Igniting a Revolution. Voices in Defense of the Earth*. United States of America: AK Press.

Best, Steven. 2010. *Total Revolution: Revolution for the 21st Century*. Dostopno prek: <http://drstevebest.wordpress.com/2010/05/17/total-revolution-revolution-for-the-21st-century/> (1. avgust 2011).

--- 2011. *Revolutionary Environmentalism: An Emerging New Struggle for Total Liberation*. Dostopno prek: <http://www.drstevenbest.org/Essays/RevolutionaryEnvironmentalism.html> (30. julij 2011).

Curran, Giorel. 2006. *21st Century Dissent: Anarchism, Anti-Globalization and Environmentalism*. New York: Palgrave Macmillan.

Devall, Bill. 1988. *Simple in Means, Rich in Ends. Practicing Deep Ecology*. Salt Lake City: Peregrine Smith Books.

Discoverthenetworks.org. A Guide to the Political Left. 2005. *Radical Environmentalism: Goals, Worldview and Tactics*. Dostopno prek: <http://www.discoverthenetworks.org/viewSubCategory.asp2id=153> (14. avgust 2011).

Dobson, Andrew. 2007. *Green Political Thought*. London, New York: Routledge.

Earth First! Dostopno prek: <http://www.earthfirst.org/> (10. april 2011).

Earth First! Journal. Dostopno prek: <http://www.earthfirstjournal.org/> (15. julij 2011).

Earth Liberation Front. Dostopno prek: <http://earth-liberation-front.org/> (4. april 2011).

Florida Animal Laws. 2010. *Ecoterrorism: Environmental and Animal-Rights Militants in the United States*. Dostopno prek: http://www.floridaanimallaws.org/dhs_ecoterrorism.htm (13. avgust 2011).

Foreman, Dave. 1991. *Confessions of an Eco-warrior*. New York: Crown Publishers, Inc.

Liddick, Donald R. 2006. *Eco-Terrorism*. United States of America: Greenwood Publishing Group, Inc.

Merchant, Carolyn. 1992. *Radical Ecology. The Search for a Livable World*. London, New York: Routledge, Chapman & Hall, Inc.

Pollution Issues. 2011. *Ecoterrorism*. Dostopno prek: <http://www.pollutionissues.com/Ec-Fi/Ecoterrorism.html> (23. julij 2011).

Scarce, Rik. 2006. *Eco-Warriors: Understanding the Radical Environmental Movement*. California: Left Coast Press, Inc.

Taylor, Bron. 1998. Religion, Violence and Radical Environmentalism: From Earth First! to the Unabomber to the Earth Liberation Front. *Terrorism and Political Violence* 10 (4): 5–23. Dostopno prek: http://www.brontaylor.com/environmental_articles/pdf/Taylor--ReligionViolenceandRE.pdf (2. julij 2011).

--- 2005. Radical Environmentalism. *Encyclopedia of Religion and Nature*, ur. Taylor, Bron. London & New York: Continuum. Dostopno prek: <http://www.religionandnature.com/ern/sample/taylor--radicalenvironmentalism.pdf> (5.julij 2011).

--- 2008. The Tributaries of Radical Environmentalism. *Journal for the Study of Radicalism* 2 (1): 61. Dostopno prek: http://www.brontaylor.com/environmental_articles/pdf/Taylor--Tributaries.pdf (5. julij 2011).

Torkar, Gregor. 2006. *Vplivi učiteljevih vrednot na njegovo vzgojno izobraževalno delovanje na področju varstva narave*. Doktorska disertacija. Dostopno prek: http://digitalna-knjiznica.bf.uni-lj.si/dd_torkar_gregor.pdf (10. avgust 2011).

Urban Dictionary. 2011. *Ecotage*. Dostopno prek: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=ecotage> (29. junij 2011).

Wise GEEK. Clear Answers for Common Questions. 2011a. *What is Direct Action?* Dostopno prek: <http://www.wisegeek.com/what-is-direct-action.htm> (27. maj 2011).

--- 2011b. *What is Ecotage?* Dostopno prek: <http://www.wisegeek.com/what-is-ecotage.htm> (27. maj 2011).

--- 2011c. *What is Monkeywrenching?* Dostopno prek: <http://www.wisegeek.com/what-is-monkeywrenching.htm> (27. maj 2011).

Žebovec, Nataša. 2009. *Pojavljanje radikalnih zelenih teorij v okoljskem diskurzu*. Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/zebovec-natasa.pdf> (12. junij 2011).